

Михайло КРИВОЛАПОВ

**ПРО РОБОТУ РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ
«ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО»
ПЕРІОДУ 1970–1980-х
(з архівів Національної спілки художників України)**

Обговорення роботи редакції журналу «Образотворче мистецтво» на засіданні секретаріату Спілки художників України за 10 років його існування — важливе явище в нашому мистецькому житті. Знаменним є те, що нашому журналу «Образотворче мистецтво» сьогодні виповнилось 10 років; за цей період ми випустили 60 номерів.

Як за змістом, так і за зовнішнім оформленням журнал відрізняє неповторне власне лице. Наукові матеріали та інші публікації позначені бажанням широко охопити все творче життя Спілки художників України, в розумінні творчої діяльності значної кількості українських майстрів усіх видів і жанрів мистецтва. За активну пропаганду українського образотворчого мистецтва журнал неодноразово відзначався дипломами, одержав схвальну оцінку Спілки художників СРСР, Міністерства культури УРСР і Спілки художників України. На сторінках журналу часто виступають молоді мистецтвознавці, а також провідні критики з інших республік.

Майже щорічно на засіданні секції критики Київської організації Спілки художників України заслуховуються огляди та звіти про роботу редакції.

До недоліків окремих матеріалів, надрукованих протягом останніх 5–6 років, слід віднести і те, що вони занадто загально-оглядові, відзначаються неконкретністю в підтвердженні своїх теоретичних висновків, адресуються усім, і не підкреслюються конкретними іменами та творами. Деякі такі публікації носять тільки оглядовий і комплементарний характер. В них не загострюється увага на негативних моментах в мистецтві, на глибокому розкритті тих явищ, які гальмують подальший розвиток нашого мистецтва.

Відповідно, об'єктивної оцінки журнал не дав художній виставці молодих художників Києва, що була влаштована у виставковому залі Співки художників у 1979 році. Ця виставка нагадувала якесь сумбурне «шукання» своєї образної мови, демонструвала випадковість у тематичному спрямуванні. Твори цієї виставки не відзначались професійною майстерністю; і, головне, молоді художники не показали вміння у вирішенні композиційної тематичної картини, відображення головних, прогресивних явищ у нашому суспільстві. На жаль, такі тенденції в творчості молодих художників не одержали глибокої об'єктивної оцінки на сторінках цього журналу.

<...> На сторінках журналу часом друкуються слабкі художні твори. Необхідний більш принциповий підхід у підборі матеріалів. Потрібно також і більш кваліфіковане макетування журналу. Іноді невеличкі за розміром графічні аркуші, станкові скульптурні твори (портрети), та пейзажі розміщені на повну сторінку; інші значні тематичні твори, навпаки, зовсім маленького розміру. Окремі художні твори друкуються 4–5 разів.

У підготовці цього огляду при перегляді матеріалів, надрукованих у журналі протягом десяти років, я також уважно ознайомився з оглядами наших мистецтвознавців тт. Афанасьєва та Белічко, які в свій час висловлювали критичні зауваження щодо роботи редакції. Окремі їх думки я також використав у своїй доповіді.

Колективу редакції найближчим часом необхідно скласти 5-річний план роботи, в якому слід передбачити головний напрямок у розв'язанні актуальних теоретичних проблем. Мабуть, уже зараз треба задалегідь замовити матеріали провідним і молодим талановитим мистецтвознавцям, ґрунтовні дослідження про розвиток окремих жанрів мистецтва 1970-х. Як відомо, 1920–30-ті в нашому мистецтвознавстві теж потребують більш глибокого теоретичного дослідження. Саме в ці роки в основному сформувалась школа українського мистецтва. Однією з важливих сторінок художнього життя були тісні творчі взаємозв'язки з провідними російськими радянськими художниками, які чимало зробили для становлення та розвитку українського образотворчого мистецтва. Відомо, що такі видатні художники, як Йогансон, Котов, Шервуд, Меркуров, Лансере, Грабарь та інші постійно допомагали українським художникам в їх творчості; вони багато зробили для підготовки молодих українських художників, [та для] стабілізації навчального процесу в Харківському та Київському художніх інститутах.

На сторінках журналу необхідно також аналізувати досягнення художньої критики та друкувати більше матеріалів про її рівень.

До деяких статей, надрукованих в журналі протягом 10-ти років, можна пред'явити ті ж самі, по суті, претензії, що й до всієї нашої мистецької критики. Це передусім певний брак масштабної, гостропроблемної, синтезуючої критики, яка давала б уявлення про стан сучасного образотворчого мистецтва, про динаміку його розвитку, перспективність тих чи інших тематичних чи стильових пошуків і напрямків. Хотілося б, щоб у кожному номері були статті, де йшлося б про головні, кардинальні проблеми. Не буду давати якихось рецептів, але, на мою думку, варто було б [співробітникам] журналу подумати над такими темами, як «"Відбиття" сьогодення в творах художників», «Концепція людини в найновішому образотворчому мистецтві», «Вдосконалення мистецьких засобів освоєння світу». Не кажу вже про таку надзвичайно важливу, як на мій погляд, тему, як «Що відбувається сьогодні зі станковою картиною?». Ось де була б можливість на конкретному матеріалі поміркувати над деякими безумовними здобутками і не такими вже малими втратами, яких зазнала останнім часом наша станкова картина!

<...> Дуже хотілося б мені порадити колективу журналу не дуже захоплюватися звітами та оглядами виставок та уникати парадності, [як буває], коли в одній статті про ту чи іншу республіканську виставку зустрічається щирий намір згадати якнайбільше прізвищ [авторів] і назв творів. В таких оглядах, як правило, переважають загальники, коефіцієнт корисної дії яких часом дуже і дуже сумний. Можливо, варто брати для аналізу меншу кількість творів, але домагатися переконливого та кваліфікованого аналізу, результати якого підуть усім на користь. Треба уникати «накатаних» загальників, дбати про оригінальні, колоритні, вагомі думки. Треба привчати своїх авторів-мистецтвознавців всіх рангів цінувати своє слово, дбати про зрозумілість аналізу та конкретність оцінок. Треба, щоб кожний окремих твір характеризувався у співставленні з іншими творами. Тоді і оцінки творчості будуть більш предметними, [а також] скромнішими, тверезішими. А то часом якось дивно читати в журналі такі ось суто емоційні сплески: «В експозиції було чимало саме таких творів, розрахованих на життя в інтер'єрі, творів величезної образної виразності» [1, с. 9]. Навіщо так перебільшувати, навіть коли йдеться про такі твори, як «Чаша» Т. Шаповалової, декоративні тарелі П. Аверкова, Корпанюків тощо?

Варто порадити співробітникам журналу бути більш вимогливими до своїх авторів, контролювати як їхні емоції, так і їхню бідність мислення. Ось, наприклад, в статті Алли Півненко [2], загалом кваліфікованій і не позбавленій думок, маємо певну одноманітність авторських оцінок: «З портретів, що оспівують образ матері, цікавим уявляється виконаний О. Копалом»; «цікавий портрет студентки М. Овсянкіної»; «цікавий “Портрет кавалера Ордена Слави Шевченка”».

До речі, крім такої явної бідності мистецтвознавчих оцінок, в статті Алли Півненко не можна погодитися і з деякими висловленнями про Республіканську меморіальну виставку портрета, присвячену 130-річчю з дня народження Іллі Юхимовича Рєпіна. Ось вона пише: «Цікаво, що на виставці ми майже не зустрічаємось з портретом-типом. В основному тут були відтворення конкретних живих людей, причому автори ставили перед собою завдання — розкрити образ у всій його повноті, проникнути в духовний світ персонажа, підкреслити важливе, характерне, тобто створити «психологічний портрет» [2, с. 21].

Але все те, про що авторка пише після цих слів, фактично заперечує цю її думку. Адже, розкриваючи образ в усій його повноті, проникаючи в духовний світ персонажа, підкреслюючи важливі [риси], створюючи психологічний портрет, більшість з тих, про кого пише Алла Півненко, не тільки виявляють людину-портретованого як індивідуальність, а й як певний тип. Такими мені, наприклад, уявляються «Портрет заслуженого металурга УРСР І. Прілика» Г. Отченашка, «Портрет заслуженого лікаря професора О. Хорол» С. Гуєцького, «Портрет токаря ХТЗ, депутата Верховної Ради СРСР Ф. Касьянена» В. Сизикова.

До речі, не можна погодитися з тим, що загалом стаття А. Півненко сприймається як панегірик нашому сьогодинішньому портретному мистецтву. [Адже] сьогодні нашому портретові ще бракує багатьох дуже важливих рис. Ще мало бачимо на наших портретах цілеспрямованих, вольових людей, які б підкоряли глядачів широкою гамою інтелектуальних інтересів, складною душевною структурою. Я не кажу вже про композиційну оригінальність, вигадливність, про [нестандартність] образотворчих засобів виконання.

Деякі матеріали в журналі з'являються «на люди» з великим запізненням. До речі, коли є дуже сильна потреба, є бажання, в журналі вміють бути оперативними, робити великий за обсягом матеріал буквально по слідах подій.

Часом на сторінках «Образотворчого мистецтва» натрапляєш на матеріали, дуже «низькі» за своїм теоретичним і літературним рівнем. Це, наприклад, можна сказати про загальну і безпомічну статтю-інформацію О. Овдієнка «Митці української книги 1920-х років» [3]. Яка потреба була в публікації, що забрала цілу журнальну сторінку, але не дала читачеві жодної достойної уваги думки, жодного нового факту? Все, про що пише автор в 1975 році, відомо вже давно з книги А. Шпакова «Художник і книга» [4] та з багатьох інших джерел.

Такою ж випадковою можна вважати і невеличку статтю В. Вечерського «З історії видавничої марки» [5]. Автор погано обізнаний зі справою, яку взявся описувати. Ось він, наприклад, пише: «Потужніші, політично спрямовані були видавництва державного сектору: «Видавництво Дніпросоюзу», кооперативне видавництво «Робітник Донбасу», видавниче товариство «Друкарь», видавництво «Сіяч», військове видавництво «На варті», «Книгоспілка» тощо». Якби В. Вечерський був спеціалістом (а саме таких людей повинен друкувати мистецтвознавчий журнал «Образотворче мистецтво!»), то він ніколи б не зарахував таке приватне видавництво, як «Друкарь», до державного сектору (див. [6]). Вважаю недоречним і протиставлення ось такого плану: «На відміну від сучасних видань, книжковій марці тоді надавалося "почесне" місце, — як правило, перша сторінка обкладинки: часто марка була її основним декоративним елементом». Але, якщо уважно проглянути сучасну книжкову продукцію, то не можна не помітити, що й сьогодні видавничі марки посідають в наших виданнях почесне місце. Та й за своїм мистецьким рівнем вони аж нічим не поступаються перед видавничими марками 1920-х. Даремно В. Вечерський закликає нас у 20-і роки! Шкода, що цієї його дивної тенденції не помітив відділ, який готував що нотатку до друку.

<...> Вважаю за потрібне наголосити тут і на тому, що останнім часом журнал недостатньо приділяє уваги нашим молодим художникам. А справа ця дуже важлива, і самими згадками про вдалий чи невдалий дебют в мистецтві того чи того молодого художника тут не обійдеся; треба терпляче, з бажанням допомогти молодим митцям знайти свою тему і свою власну образотворчу мову. Сьогодні питання з молодими художниками — справа першочергова, і в повсякденній роботі керівництва Спілки художників, і, певна річ, в щоденній роботі колективу журналу «Образотворче мистецтво». Від того, як ми сьогодні працюватимемо з молодими, як виховуватимемо нашу зміну, залежить

мистецький рівень всього нашого завтрашнього образотворчого мистецтва.

<...> Ось чому, як мені здається, варто завести в журналі спеціальну рубрику, скажімо, «Мистецькі дебюти», де б систематично, з номера в номер друкувалися б кваліфіковані матеріали про творчі здобутки і прорахунки молодих художників, вмішувалися невеличкі, але вагомі за своїм змістом мистецтвознавчі статті про найбільш перспективних молодих митців. А може, редакція журналу вважатиме за необхідне зробити якусь іншу рубрику, наприклад: «Перший твір». Як гарно було б і читачам, і художникам-початківцям одразу ж, вже після того, як зроблено перші кроки в мистецтві, почути кваліфіковану думку старших товаришів — відомих майстрів образотворчого мистецтва, почути думки нашої мистецької критики. Гадаю, що такий спосіб розмови з молодими пішов би на користь всьому нашому мистецтву, не кажу вже про молодь. Певна річ, така розмова має стати серйозною, доброзичливою і, головне, результативною.

А чому б, наприклад, журналові не організувати і таку форму роботи з молодими, як щорічне заохочення найбільш талановитих дебютантів на виставках спеціальною премією журналу «Образотворче мистецтво». Як бачите, форм роботи з молодими дуже багато, треба тільки трохи подумати, виявити трохи ініціативи, вміння чутливо дослухатися до головних вимог сучасності [7].

Тепер кілька слів про ту неухагу до журналістської фантазії, з якою робиться майже кожен номер «Образотворчого мистецтва». Я не буду тут наводити сумні приклади з минулорічних номерів, зупинюсь тільки на чотирьох номерах 1975 року. [Якщо театр починається з гардеробу, то] в журналі вже титульна сторінка може бути до певної міри свідченням тих великих чи малих творчих зусиль, які витрачено на створення номеру. Що ж насамперед кидається у вічі, коли знайомишся з титулом «Образотворчого мистецтва?». Титули № № 1 і 3, наприклад, дослівно повторюють один одного, і, до речі, зовсім не являють собою зразок оформлення мистецького журналу. Текстова частина буквально «плаває» серед білого поля, не врівноважена ілюстративним матеріалом. А послухайте, яку винахідливість виявляють в секретаріаті, коли дають назви статтям. Ось № 1: «Життєстверджуюче мистецтво»; «Тридцять років болгарського соціалістичного мистецтва»; «Скарбниця українського образотворчого мистецтва». № 2: «Героїчний літопис народу»; «Ратний подвиг народу».

Якщо вже говорити про журнал, як про живий мистецький організм, то перше, над чим варто замислитися колективу «Образотворчого мистецтва», — так це над чітким поділом на конкретні розділи. Журналові бракує цього; бракує рубрик, які б допомагали читачеві легко орієнтуватися в змісті, в тих проблемах, які веде колектив журналу. І взагалі, з точки зору художнього оформлення хотілося б бачити в «Образотворчому мистецтві» більше вигадливості, осмисленої фантазії, естетичного розміщення матеріалів.

До речі, журналу слід подумати про те, щоб на його сторінках були присутніми всі різновиди мистецької критики — проблемна стаття, огляд виставки, творчий портрет художника, інтерв'ю з митцями, дискусії, репортажі з майстерень тощо. На жаль, поки що редакція не виказує бажання максимально збільшувати жанрову різноманітність. Уникати одноманітності — одне з найважливіших завдань колективу редакції.

Кілька слів про інформаційний відділ журналу. Він не продуманий, не відповідає такій конкретній назві, як «художнє життя». Адже тут зустрічаємо довгі матеріали — рецензії на виставки, ювілейні нотатки, листи з міст республіки. Весь цей матеріал вимагає чіткої організації. Поки що тут не спостерігаємо аж ніякої системи. До речі, більшість інформації друкується з великим запізненням. Прикладів наводити не буду — кожна друга інформація затримується в редакції не менше [ніж на] п'ять-шість місяців. Це позбавляє її тих функцій, які, як відомо, притаманні інформації. Насамперед, — оперативності.

Можна було б продовжити перелік тих зауважень, які виникають під час читання «Образотворчого мистецтва». Це свідчить передусім про те, як багато ще колективу редакції, його партійній організації належить зробити, скільки ще стоїть перед журналом складних і нелегких проблем, чого іще не вистачає «Образотворчому мистецтву», щоб бути гідним тих вимог, які владно ставить перед працівниками ідеологічного фронту партія, життя, мистецтво, широкі маси трударів.

І ми сподіваємося, що колектив журналу вірно зрозуміє критику на [свою] адресу, найближчим часом активізує свою діяльність, підвищить [вимоги] до матеріалів, стане непримиренним до ідейного та мистецького браку. До цього нас закликають важливі партійні документи, які ставлять перед мистецькою критикою завдання бути бойовитою, активно наступальною, глибокою і принциповою в ідейно-естетичному розгляді й аналізі.

Незважаючи на висловлені критичні зауваження, все ж слід ще раз наголосити на тому, що наш журнал має свої значні досягнення. Надруковані матеріали, теоретичні дослідження свідчать [про те], що колектив редакції стоїть на правильних марксистсько-ленінських позиціях в оцінці творчості. Журнал багато зробив корисних справ в розкритті тих явищ в творчому процесі, які наочно демонструють здорову творчу основу Спілки художників України, активну позицію художників України в розвитку мистецтва соціалістичного реалізму. Роль мистецтва у формуванні комуністичного світогляду радянських людей величезна. В цьому напрямку журнал робить велику справу популяризації кращих здобутків нашого мистецтва, доводить до самих широких кіл населення пульс мистецького життя великого загону художників Радянської України, допомагає естетичному вихованню наших людей — вчить любити прекрасне.

За ці роки співробітники журналу зробили багато. Вношу пропозицію схвалити роботу редакції і відзначити кращих її працівників.

Колективу редакції необхідно глибоко проаналізувати [всє вищенаведене] і скласти план заходів по усуненню [причин] висловлених на сьогоднішньому засіданні Секретаріату Спілки художників України зауважень.

1. *Велігоцька Н., Жоголь А.* Декоративно-ужиткове мистецтво // Образотворче мистецтво. — 1975. — № 1. — С. 9.

2. *Півненко А.* Республіканська виставка портрета // Образотворче мистецтво. — 1975. — № 1.

3. *Овдієнко О.* Митці української книги 1920-х років // Образотворче мистецтво. — 1975. — № 2.

4. *Шпаков А.* Художник і книга. — К., 1973.

5. *Вечерський В.* З історії видавничої марки // Образотворче мистецтво. — 1975. — № 2.

6. УРСР. — К., 1965. — С. 532.

7. *Криволапов М.* Про роботу редакції журналу за 10-ти річний період 1970–1980 // Архів Спілки художників України, 1980.